

Лев Гула

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,

д-р юрид. наук, доц.,

проф. кафедри кримінального права і процесу

Василь Черепушак

ст. слідчий,

канд. юрид. наук

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВА

©Гула Л., Черепушак В., 2018

Розкрито поняття та суть спеціальних знань, що їх використовують під час розслідування вбивств. Визначено напрями використання спеціалістів під час огляду місця події. Окреслено основні завдання спеціаліста, який залучають до огляду вчинення місця вбивства. Розглянуто діяльність спеціаліста щодо виявлення, фіксування та вилучення слідів злочину під час огляду місця події.

Ключові слова: досудове розслідування; вбивство; місце події; спеціальні знання, спеціаліст; огляд; мета огляду; сліди вбивства.

Лев Гула, Василь Черепушак

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ ВО ВРЕМЯ ОБЗОРА МЕСТА СОВЕРШЕНИЯ УБИЙСТВА

В статье раскрыто понятие и содержание специальных знаний, используемых в процессе расследования убийств. Определены направления использования специалистов при осмотре места происшествия. Определены основные задачи специалиста, привлекаемого к осмотру вчинення места убийства. Рассмотрена деятельность специалиста по выявлению, фиксации и изъятию следов преступления при осмотре места происшествия

Ключевые слова: досудебное расследование; убийство; место события; специальные знания, специалист; обзор; цель обзора; следы убийства.

Lev Hula
Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Sc. D., Prof.

Vasyl Cherepuhchak
Senior Investigator, Cand. of Law

THE USE OF THE SPECIAL KNOWLEDGE IS DURING THE REVIEW OF PLACE OF PERFECT MURDER

A concept and maintenance of the special knowledge that is used in the process of investigation of murders are exposed in the article. Certainly directions of використання specialists during the огляду place of event. The basic tasks of specialist that is brought over to the review of вчинення of масу murder are outlined. Activity of спеціаліста is considered in relation to an exposure, jiggling and exception of tracks of crime during the огляду place of event.

Key words: pretrial investigation; murder; place of event; special knowledge; specialist; review; aim of review; tracks of murder.

Постановка проблеми. Під час розслідування вбивств необхідно застосовувати спеціальні знання та залучати судових експертів з метою збирання, перевірки та оцінювання доказів. Використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях з розслідування вбивств має особливості під час огляду місця події, які потребують постійного удосконалення.

Аналіз дослідження проблеми. Використання спеціальних знань у кримінально-процесуальній і криміналістичній літературі досліджували такі провідні науковці: В. П. Бахін, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Нор, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, І. Я. Фрідман, П. В. Цимбала та ін. та ін.

О. О. Ейсман зауважує, що спеціальні знання – це «знання не загальновідомі, не загальнодоступні, які не мають масового розповсюдження; це знання, якими володіє певне коло осіб – спеціалістів, причому, очевидно, що глибокі знання в області фізики, хімії, біології, медицини тощо [1, с. 19].

З. М. Соколовський, який писав: «Під спеціальними знаннями варто розуміти сукупність відомостей, отриманих у результаті професійної підготовки, що створює для їх власника можливість вирішення питань, у певній галузі» [2, с. 202]. Подібні визначення дає також В. Г. Гончаренко [3, с. 23].

Найвдаліше визначив «спеціальні знання» Р. С. Белкін, до яких зараховує ті знання, які необхідні для вирішення питань, що виникають під час розслідування та розгляду у суді конкретних справ. У кримінальному й цивільному процесі особи, які володіють спеціальними знаннями, залучають як спеціалістів або експертів [4, с. 217].

Відповідно до КПК України спеціаліст надає допомогу слідчому в провадженні слідчих (розшукових) дій, а також його можна залучити для надання безпосередньої технічної допомоги, наприклад, в огляді місця події (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбирання зразків для проведення експертизи тощо) [5, с. 148].

Метою статті є визначення основних положень щодо використання спеціальних знань під час проведення огляду місця події вчиненого убивства.

Виклад основного матеріалу. Під час розслідування вбивств допомога спеціаліста під час розслідування убивств може полягати в такому: а) визначення меж території, яку необхідно оглянути; б) встановлення способу огляду місць найбільш ймовірного знаходження слідів злочину, речових доказів, а також об'єктів, які необхідно оглянути насамперед; в) вибір і використання технічних засобів відповідно до мети та завдань, поставлених слідчим; г) складання плану проведення відтворення обставин і обстановки події; д) відбір з місця події зразків виробів, матеріалів, речовин, ґрунту та рослин для експертного дослідження; е) після вилучення слідів із місця події спеціаліст надає допомогу в запобіганні їх пошкодженню під час транспортування чи зберігання; є) проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових й інших вимірів; ж) виявлення слідів, зокрема мікрооб'єктів [6, с. 20–29].

Використовувати «спеціальні знання» необхідно не тільки для пошуку, фіксації й експертного дослідження речових доказів та інших слідів, але й для одержання орієнтувальної інформації про злочинця з метою складання його психологічного профілю, організації переслідування за гарячими слідами, висування початкових версій про вчинений злочин [7, с. 15].

Особливої актуальності набуває залучення до розслідування вбивств на сексуальному ґрунті фахівців у галузі психології, психіатрії, сексopatології, які можуть надавати допомогу слідчому в діагностиці соціально-психологічного портрета невідомого злочинця [8, с. 18].

Р. С. Белкін наголошує, що місцем події у справах про вбивства за наявності трупа або його частин може бути: місце виявлення трупа або його частин; місце спричинення смерті або тілесних ушкоджень, що спричинили потім смерть; місце розчленування трупа. Нерідко ці місця збігаються, але вони можуть бути і різні. Під час огляду місця події і трупа або його відчленованих частин у справах про вбивства, а також під час огляду окремо виявлених знарядь і засобів вбивства, одягу убитого і інших предметів дотримуються загальні правила і прийомів огляду місця події, зовнішнього огляду трупа, огляду предметів і документів. Прибувши на місце виявлення трупа, слідчий раніше все за допомогою фахівця – судово-медичного експерта – перевіряє, чи не виявляє потерпілий ознаки життя. Якщо вони є, то вживають термінових заходів до надання медичної допомоги і відправленню потерпілого до медичної установи. Лише надавши необхідну допомогу або упевнившись, що потерпілий мертвий, можна розпочати огляд [9, с. 256].

Аналіз практики досудового розслідування убивств показав, що сліди, які можна виявити на місці події, доцільно класифікувати так: сліди людини; мікросліди; інші сліди присутності злочинця на місці вчинення вбивства; сліди ґрунту.

Огляд місця події під час розслідування убивств передбачає залучення спеціалістів різних галузей науки (медицини, біології, криміналістики та ін.) [10, с.118].

Особливу увагу під час огляду слід звертати на виявлення і описання ушкоджень на трупі і одязі, а також встановлення інших слідів злочинця або його дій.

Під час проведення огляду місця події існують широкі можливості для застосування таких знань, оскільки обстановка місця події зберігає велику кількість інформації про подію злочину й злочинця, аналіз якої можна використати з метою моделювання особи злочинця (його статі, віку, соціальної належності, інтелектуальних властивостей, вольових якостей, емоційних станів у процесі вчинення злочину, схильності до певних вірувань, належності до сект, психічних відхилень, мотивів, які могли виявитись у відповідній поведінці, що потягло за собою залишення певних змін) [10, с. 168].

На основі висновків експертів можливо висунення основних версій вчинення вбивства. Версії (як загальні, так і приватні) може висувати слідчий уже під час огляду спеціалістом трупа і місця його виявлення. Однак у процесі подальшого огляду неприпустимо діяти на основі лише однієї загальної версії або одного якого-небудь припущення про причину смерті, мотивах вбивства, належності виявлених слідів, предметів тощо].

Якщо особа убитого не встановлена або якщо він сам підозрювався у вчиненні яких-небудь злочинів, під час огляду спеціаліст проводить дактилоскопування трупа. Доцільно вилучити також зразки крові загиблого і зразки його волосся.

Допомога спеціаліста в розслідуванні убивств за виявленими слідами рук може бути такою: а) визначення напряму пошуку предметів та слідосприймаючих поверхонь, на яких можна виявити

та вилучити сліди рук злочинця; б) проведення попереднього огляду слідів рук на місці події та надання орієнтувальної інформації стосовно злочинця з метою організації переслідування за гарячими слідами або інших оперативних заходів; в) дослідження вилучених на місці події слідів рук у межах експертизи.

Неабияку роль під час висування версій стосовно місця вчинення вбивства виконує інформація про кількість крові на місці події за умови невідповідності завданям ушкодженням. Невелика кількість слідів крові або їхню відсутність можуть свідчити про те, що вбивство вчинено в іншому місці. Під час виявлення трупа поза приміщенням, за умови невідповідності кількості виявленої крові заподіяним ушкодженням, а також на інших підставах, які дають можливість припускати дії з переміщення трупа, доцільно висунути такі версії: 1) вбивство вчинене в приватному помешканні; 2) вбивство вчинено особою, яка заздалегідь спланувала дії з приховування цього злочину.

Висновок. Використання спеціальних знань під час огляду місця вчинення вбивства є обов'язковою умовою для кваліфікованого провадження розслідування. Ці знання використовують для виявлення, фіксування та вилучення слідів злочину на місці події. Найхарактернішими для цього злочину висновками спеціалістів є встановлення способу вчинення вбивства, часу настання смерті потерпілого та визначення психологічного портрету убивці. Влучені спеціалістами речові докази надалі надають можливість кваліфікованого поведіння судово-медичної експертизи трупа, дактилоскопічної, трасологічної, судово-біологічної, цитологічної, імунологічної та інших експертиз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Эйсман А. А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование). М.: Юрид. лит., 1967. 152 с. 2. Соколовский З. М. Понятие специальных знаний. (К вопросу об основаниях назначения экспертизы). Криминалистика и судебная экспертиза: республ. межвед. сборн. науч. и науч.-метод. работ. К.: РИО МВД УССР, 1969. Вып. 6. С. 199–205. 3. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні / В. Г. Гончаренко, В. В. Курдюков, К. В. Легких. Вісник Академії адвокатури України, 2007. № 2. С. 22–34. 4. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М.: БЕК, 1997. 341 с. 5. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те, перероб. і допов. К.: Правова Єдність, 2017. 824 с. 6. Щербаковский М. Г. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений : [учеб. пособие] / М. Г. Щербаковский, А. А. Кравченко. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1999. 78 с. 7. Виницкий Л. В. Осмотр места происшествия: организационные, процессуальные тактические вопросы (по материалам Казахской ССР) [Текст]: учеб. пособие. Караганда: Караганд. ВШ МВД СССР, 1986. С. 15. 8. Быховский И. Е. Осмотр места происшествия [Текст]. М.: Прокуратура СССР, 1973. С. 18. 9. Криміналістика / Под редакцией профессора Р. С. Белкина и доцента Г. Г. Зуйкова. М.: Высшая шк. МВД СССР, 1970. 478 с. 10. Дворкин А. И. Глава 11. Следы запаха [Текст] Настольная книга следователя. Тактические приемы проведения осмотра места происшествия и допросов при расследовании преступлений различной категории: науч.-метод. пособие / под ред. А. И. Дворкина. М.: Экзамен, 2006. С. 118.

REFERENCES

1. Eisman A. A. *Zakliuchenye eksperta (struktura y nauchnoe obosnovanye)*. [Conclusion of the expert (structure and scientific substantiation)]. M.: Yuryd. lyt., 1967. 152 s. 2. Sokolovskiy Z. M. *Poniatye spetsyalnykh znaniy. (K voprosu ob osnovaniyakh naznacheniya ekspertyzy)*. [The concept of special knowledge. (To the question of the grounds for the appointment of expertise)] Krymynalystyka y sudebnaia ekspertyza: respubl. mezhved. sborn. nauch. y nauch.-metod. rabot. K.: RYO MVD USSR, 1969. Vyp. 6. S. 199–205. 3. Spetsialni znannia: henezys, predmet, rivni, formy vykorystannia v dokazuvanni [Special knowledge: genesis, subject, levels, forms of use in evidence] / V. H. Honcharenko, V. V. Kurdiukov, K. V. Lehkykh. Visnyk Akademii advokatury ukrainy, 2007. № 2. S. 22–34. 4. Belkyn R. S. *Krymynalystycheskaia entsyklopedyia*. [Forensic Encyclopedia]. M.: BEK, 1997. 341 s. 5. Tertyshnyk

V. M. *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy*. [Scientific and Practical Commentary of the Criminal Procedural Code of Ukraine]. Vyd. 13-te, pererob. i dopov. K.: Pravova Yednist, 2017. 824 s. 6. Shcherbakovskyi M. H. *Prymenenye spetsyalnykh znanyi pry raskrytyi y rassledovanny prestuplenyi: [ucheb. posoby]* [Application of special knowledge in the disclosure and investigation of crimes: [study. allowance]] / M. H. Shcherbakovskyi, A. A. Kravchenko. Kharkov: Un-t vnutr. del, 1999. 78 s. 7. Vynytskyi L. V. *Osmotr mesta proysshestviya: orhany zatsyonnye, protsesualnye y taktycheskye voprosy (po materyalam Kazakhskoi SSR)[Tekst]: ucheb. posoby*. [Inspection of the scene: organizational, procedural and tactical issues (according to the materials of the Kazakh SSR) [Text]: study. Allowance] Karahanda: Karahand. VSh MVD SSSR, 1986. S. 15. 8. Bykhovskyi Y. E. *Osmotr mesta proysshestviya [Tekst]*. [Inspection of the incident [Text]]. M.: Prokuratura SSSR, 1973. S. 18. 9. *Kryminalistyka*. [Criminalistics] / Pod redaktsiei profesora R. S. Belkyna y dotsenta H. H. Zuikova. M.: Vysshaya shkola MVD SSSR, 1970. 478 s. 10. Dvorkyn A. Y. Hlava 11. *Sledy zapakha [Tekst] Nastolnaia knyha sledovatelja. Taktycheskye pryemy provedeniya osmotra mesta proysshestviya y doprosovy pry rassledovanny prestupleny I razlychnoi katehoryi: nauch.-metod. posoby* [Chapter 11. Odor traces [Text] The investigator's desk book. Actual methods for conducting inspecting the place of incident and interrogations in the investigation of offenses in a different category: scientific method. Allowance] / pod red. A. Y. Dvorkyna. M.: Ekzamen, 2006. S. 118.

Дата надходження: 14.05.2018 р.